

ШКОЛЕ ПОД ВИКЕНТИЈЕМ ПОПОВИЋ (ХАЦИЛОВИЋ) – Митрополит карловачки од 1713.-
1725.год.

"Бога је немогуће поштовати или славити.

О њему се може само ћутати и служити му."

(Ангелус)

"Митрополит Викентије ,син даскала Лава ,рођен је у Јањеву на Косову и замонашен у Пећи.За епископа будимског изабран је 7. јануара 1708.год. на првом привилегијалном сабору у Карловцима 6. маја 1713.год. изабран је за митрополита карловачког .У свом деловању наставио је борбу за поштовање датих привилегија и очување духовног живота у српском народу.За Његово време отворена је и прва школа у Карловцима.Умро је 23.октобра 1725.год. у Карловцима ,а сахрањен је у манастиру Крушедол.{"

Овде ћемо говорити само о организацији и раду Народне основне школе за време клерикалног школског периода који ће обухватити време од 1713.год. када је према више извора почела са радом прва основна школа у Карловцима,па све до прве школске реформе у Хабсбуршкој монархији 1774. ,1776 .и 1777. год.

Сл. Бр. 38 Викентије Поповић (Хаџиловић)

Пресељењем митрополије из Крушедола 1713.год. ,започиње нова ера школства у Карловцима,а школа се зове "Српска народна школа" .По доступним подацима има места сумњи да је та школа почела са радом и пре ,али немамо доказа за то.Према писаним траговима још су 1711.год. почели долазити руски учитељи у ове крајеве .Тако је записано и прво учитељско име у Карловцима,Рус Василије,а затим Јован Бркић.

У то време учило се само читање ,а много касније је почело и учење писања .Језик на коме се изводила настава није био народни језик.У школи се користио српскословенски језик, онакав каквим су писане "србуље" .Учитељи у тој школи су били претежно калуђери и свештеници.Сврха те школе је била да деца или одрасли науче читати ,а касније и писати .Ученици су морали да уче читање дамаскинова октоиха,часловца ,псалтира Давидова дела и

посланице апостолских, триода, петокњижје и пророчне књиге. Уз ово изучавало се и појање. Ученици су остајали у школи по читав дан а школовање је трајало пет и више година у зависности од обдарености деце.

У школи је владала престога дисциплина, а према речима једног грчког писца – Александра Еладија "Деца бегаху из школе кући, као да су из тамнице пуштена". У то доба ученици су по својој вољи долазили у школу, а исто тако су из ње и одлазили. То је нарочито било лоше за континуитет у учењу, односно читању, јер већина после другог

5 Сава, епископ шумадијски – Српски јерарси од IX до XX века, Евро, Београд, 1996. стр. 68.

школовања знала само да сриче, а многе књиге нису знали да читају. Тадашња школа је самозадовољавала насушну потребу у црквено – богослужбеном погледу. Ученик је требао само да научи читати богослужбене књиге. То је био скромни идеал тадашње школе, али у пракси смо видели да је стање још много поразније. Сви тадашњи учитељи нису имали довољно знања за посао који су обављали.

Сл.бр. 39: Школско звоно (1696. год.) и детаљ са звона

Прва школа имала је своју зграду која је била подигнута у XVII веку и до тада служила као језуитски манастир. Те 1713. год. претворена је у школу где се настава обављала током XVIII века и почетком XIX века. У архивским грађама нису сачувани драгоцени подаци о броју ученика у турско време, али сигурни смо да их није било много.

Учитељ је узиман под уговор на годину дана. Поред новца који је тада учтељу исплаћиван између 50-70. форинти, добијао је уз то стан , дрва, чизме , а имао је право и на додатни приход као што су : звона, сахране, свадбе, поклони деце и др. Плата се исплаћивала квартално "на фртал". "Процептор" је био учитељев помоћник и осим плате која је била дупло мања од учитеља имао је у "школи лужамент"- конак .

"До рата са Турском 1716. год. Учитељ у Карловцима је био Мошковит Василије. Овај Рус учитељ отишао је из Карловаца кад се војна с Турцима отворила. Код тог Руса Василија, учио се вишњички свештеник Никола Петровић књизи 2 и по године , док није рат букнуо . Према томе , овај Рус , учитељ карловачки био је у Карловцима већ 1713. год. Јели дошао у Карловце пре тога , не знамо. За време рата , не беше српске школе ни у Карловцима, а по свој прилици нигде у јужним крајевима." *

Сл.бр. 40: Детаљи са школског звона (1696. год.)

* Магарашевић , Ђорђе – Из прошлости српске школе , Летопис Матице српске , Нови Сад, 1898, Свеска прва , књига 193, стр . – 37 – 38 .

У то доба није било лако научити читати не само због недостатка учитеља , штампаних уџбеника , прилика које су у то доба владале у нашој писмености него и због других момената.

Народни језик сматран је "простачким " и није се употребљавао . Тада су у нашој писмености коришћена два начина изражавања :

-српско - црквено –словенски

-српско –административни.

Први је употребљаван у цркви,а други у званичењу.Оба су била пуна словенских архаизама и облика, а у неколико имала и посебну синтаксу.У брзо је настала још већа збрка.већ почетком XVIII века јавља се и трећи начин писања.Све више се осећа утицај:

-руско-црквенословенског језика.

Још важније питање било је писање слова-знакова за читање и писање.Тада је за 30. гласова српског језика у употреби било педесет разних знакова ,од којих природно двадесет непотребних .

У буквару који је штампао митрополит Мојсије Петровићу Римнику 1726.год.забележено је 45.знакова,док неки наши знаци који су већ били у употреби нису забележени.

-Учење читања отежавале су и разне скраћенице ,тзв."титле",којих је било двапут више од слова –укупно 102. значи,укупно је било око 152.знака.Све ове знаке требало је познавати да би се могло читати.

-Друго скраћено издање буквара ,изашло је већ 1727.год. а 1734.год. митрополит Викентије Јовановић поново је прештампао ово издање буквара.

Успех у раду зависио је од спреме и интересовања учитеља за свој посао .Настава се изводила у учитељском стану или парохијском дому где су биле посебне школске зграде које су нарочито по селима биле врло бедне ,од набоја ,ниске,са малим прозорима ,мрачне са подовима од земље или цигле,а покривена најчешће ,рогозом .шашом,или трском.

Школске зграде су такође биле без најнужнијег школског намештаја па су ученици седали на обичним даскама које су постављене поред зида,на циглама.Од школских учила постојала је само школска табла ,а било је и оних који ни њу нису имали.

"Било је и таквих школа уколико их је уопће било ,у којима нису имали ученици ни на шта сести , те су морали за цело време обучавања или стајати или на земљи седети. У осталом тако је било – у прво време, - и у самој Суворљевој школи у Карловцима . " * *

Мало је било насеља у којима су изграђене посебне зграде за школу.Настава се одржавала у црквеним зградама ,ћелијама поред цркве које су коришћене за свештеника и за служитеља цркве и школе.У тим зградама обично су становале старије жене које су спремале простор и бринуле о чистоћи и потребама цркве.Ова зграда обично је слузила као школа ,а понекад и као стан учитеља.Из ових зграда касније су се развили "српски домови".По селима учитељи учитељи су учили у својим становима.

* * Грујић , М . Радослав - Српске школе од 1718 – 1739 . год. У београдско карловачкој митрополији , Београд , 1908 . стр. 8 – 9 .

ШКОЛЕ ПОД МОЈСИЈОМ ПЕТРОВИЋЕМ -митрополит београдско-карловачки

”Ако очи твоје заслепе од сунца,

ти нећеш казати да нема сунца

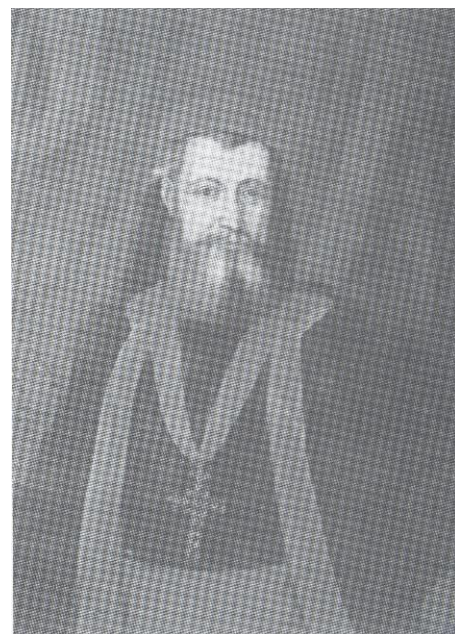
Нећеш ни то рећи да нема Бога

Ако се разум твој збуњује и губи

Кад хоћеш да схватиш почетак и узрок свега.”

(по Ангелусу)

Рођен је 1677. год. од оца Петра и мајке Јелисавете у Београду.

Сл.бр. 41: Мојсије Петровић

"Он је био реформатор црквено-народног живота у Београдско-Карловачкој митрополији За велике реформе које је изводио требало је заиста имати велике снаге и смелости, а он их је имао и није се обазирао на тешкоће које је доживљавао од стране државе и њених емисара у овим нашим крајевима".⁶

"Тек што је београдски митрополит Мојсије Петровић 30. августа 1718. год. дипломом аустријског цара Карла VI постао самостални архијепископ у Србији, већ се првог септембра обратио руском цару Петру Великом за помоћу борби с римском пропагандом" * 7. На прво писмо није добио одговор и он шаље друго писмо у коме још прецизније осликава једно стање просвете код свештенства и народа. Поново указује на опасност која прети православљу од стране Рима и моли цара да му пошаље два искусна учитеља за латински и словенски језик. Уједно тражи и новчана средства како би се издржавале и подизале школе код нас.

Петар је из свих молби схватио тешку ситуацију митрополита и православног народа у аустријској Србији и одмах је заповедио 11. маја 1722. год. да се Србима пошаљу два учитеља, а уз њих и црквене ствари и књиге. Свети Синод је тек другог јуна 1724. год. почео да тражи погодне личности за пут. Митрополитов посланик Малаеско је предложио Максима Теренћевича Суворова који је прихватио да иде код Срба.

-
- a. Сава, епископ шумадијски – Српски јерарси од IX до XX. Века, Београд, 1996. стр. 333.
 - b. Грујић, М. Радослав – Српске школе од 1718 – 1739. год. У Београдско карловачкој митрополији, Београд, 1908. год, стр. 31.

Суворов је хтео са собом да понесе и ливена слова школске азбуке како би могао да штампа букваре. Синод му то није допустио јер овде се за такав рад морала добити посебна дозвола у Бечу. Пошто то двору у то време није било у интересу, од овог посла не би ништа било.

Тек 1726. год. Суворов и његов брат Петар крећу у Србију и добијају за путни трошак 200 рубаља. Крајем маја стижу у Карловце где се Максим разболео као и већина из његове породице. Убрзо му ћерка умире. Митрополит Мојсије Петровић није био у Београду, већ у Бечу где је чекао потврду свог избора за београдско-карловачког митрополита.

Суворов, чекајући митрополита и његове предлоге, отвори у Карловцима "словенску школу".

У почетку је било само седам ученика који су похађали ову школу. Од митрополита је годишње као припомоћ на плату из Русије добијао 200. форинти, што је за оно време био велики новац. Ова школа је кратко трајала јер је Суворов прешао у Београд. Већ 11. децембра 1727. год. Суворов се враћа у Карловце, а митрополит шаље проглас свим епископима, манастирима, општинама и родитељима да у Карловце пошаљу најдаровитију децу како би изучили ову руско-словенку основну школу.

Тако је руско-словенски језик преузео функцију славеносерпског језика и у нашим школама. У почетку је било доста проблема са преласка са једне ортографије на другу.

У Београду је 1726. год. при београдској митрополији отворена "школа за певчике", чији је циљ био да спрема српске младиће који имају леп глас и добар слух, у грчкој псалмодији, како би касније били употребљени као појци при црквама које ће православну црквену службу учинити

привлачнијом у односу на католичку. Ова школа је убрзо премештена у Карловце, где је постала расадник српскоправославног црквеног појања.

Основна школа "буквараца" у прво време трајала је само девет месеци и то од првог октобра до првог јула текуће године. Ученици виших разреда који су се већ убрајали у ученике средње школе (граматика), проводили су у школи десет ипо месеци и то од 1. октобра до 15. августа. То је по њима било равно од покроба до успенија пресвете богородице. Тада су ученици могли долазити у школу током читаве школске године, а то се по подацима често и догађало. Карактеристично је једно писмо из Београда које је 16. децембра 1728. год. митрополит послао свом протосинђелу Василију у Карловце у коме између осталог каже: "... и посилаемо тамо ово диаконче Ефрема. Смислило се да се хоће учити те га прикажите учитељу, ако узможе што напредовати."¹

У досадашњим годинама школовања ученици су становали у приватним становима где су их родитељи и старатељи сместили. Већ у новембру 1727. год. одређене су у карловачком двору просторије за становање неких ученика. То се може сматрати и првим нашим семинаром.

Тако је митрополит Мојсије, од почетка рада на реорганизацији школства, поред свих материјалних неприлика у којима се налазио, пружио прилику многој доброј, али и сиромашној деци српског народа да се под његовим кровом достојно спрема за просветитеље свог народа.

Из једног акта који је митрополит издао у Бечу 1. октобра 1727. год. постоји податак да су у школу ишла и женска деца. Он упозорава Суворова, опомиње да се једнако брине о свим ученицима његових школа без обзира на чин, пол или узраст. Осим овога нема других података који би учврстили уверење да је стварно тако било.

Када причамо о методама и средствима рада у тим школама, морамо закључити да Суворов није био ни теоретски, ни практично спреман за учитељски позив када је дошао да реорганизује основне школе и подигне нове средње и више.

Док се није упознао са митрополитовим секретаром Владиславом Малаеском није ни помишљао о учитељском позиву. Прошло је више од 10. год. од када је он завршио школе.

1 – оригинал у М.П.А.К

Можемо оправдано претпоставити на основу резултата рада да се његов метод састојао у простом задавању и преслишавању лекција из дотичних уџбеника.

Из његових извештаја Руском светом Синоду, сазнајемо да је у основној школи учио само читање и писање, а врло мало рачунање. У то време није се учила историја, географија и природне науке.

У исто време Петар, брат Максимов, био је помоћни учитељ, и радио је у о.ш. Митрополит га изнајмљује 1728/29. год. да буде учитељ у малој школи, а сачуване су и признанице за примљену плату за тај посао. Морамо нагласити да је кроз читање

ученно и о вери то је радио читајући текстове из Катихизиса, Теофана Прокоповића, који се од 1721. год. налазио уз буквар доношен из Русије. Митрополит га је 1726 и 1727. год. прештампаво у Римнику. Главни предмет било је читање. Као поомоћно средство за обучавање читања служио је буквар, Теофана Прокоповића од кога је секретар Малаеско донео 400. примерака, 70. граматику и 10. лексикона. Суворов је донео још 10. буквара.

Иначе, овај буквар је написао архиепископ Новгородски Теофан Прокоповић по жељи Петра Великог. Он је чак наредио да се он мора читати у цркви у време великог поста уместо дела Јефрема Сирина и зборника. То је у ствари био уџбеник за науку вере, са претежно моралним правцем.

Књижица се састоји од неколико делова. Прво је предговор у коме се истиче сврха саме књиге и користи од науке. Сада почиње буквар за којим следе слогови : ба, ва, бе, ве, итд.. Затим крећу речи под титлима (скраћеницама) бројно значење слова и на крају "имена

просодианг" наслов буквара гласио је началѣбное оучение человѣкъшмб хотршгломѣ оучитисѣ книгѣ божествеххагш писаниѣ".

Тако су ученици у Карловцима могли први да уче из таквог буквара. Метод по коме се учило био је једноставан Деца су се прво упознала са свим словима и слоговима а онда су вежбала срицање слогова у реченице. Научили су затим азбуку по имену, те бројну вредност појединих слова азбуке. Затим су вежбали читање читаве школске године од 1. октобра до 30. јуна из Прокоповићевог Катихизиса.

Не зна се тачно да ли је Суворов већ код упознавања слова употребљавао комадиће картона и на њима исписивао дотична слова како се то препоручује у Жефаровићевом буквару из 1792. год.

Постоји и податак из сећања епископа Северинско- Лепавинског Симеона Филиповића који је био ученик Суворова да је постојала и школска табла. Ни то се не може потврдити јер је у реновирању школа нигде у списковима набавке не стоји "табла".

Сам Суворов жали се митрополиту да деца слабо уче читати иако су код њега долазили већ одрасли младићи који су већ прилично знали читати по старом србуљском начину. Он је морао да их научи руско-словенском изговарању, а то је тешко ишло.

Мора се нагласити да је за учење руско – словенског језика било доста противника, а највећи су били у редовима свештенства који су били носиоци и чувари освештане старине које се нису хтели одрећи. Митрополит је имао замисао да овакву основну школу каква је у Карловцима, отвори у свим крајевима карловачке митрополије. Због тога су се и прештампавали буквари у Римнику. Разлике прештампаних буквара, од руског оригинала била је у новом одељку са десет заповести црквених. Сви ови буквари растурени су по свим крајевима, а митрополит је већ 1734. год. морао поново прештампати буквар. Тако су се карловачки ђаци са новим знањем раширили по митрополији и као нови учитељи научише нове генерације руско – словенском језику и полако истиснуше стари србуљски језик и правопис из наше књижевности.

Осим читања, било је важно да се научи писање. Суворов је своје ученике учио руској ортографији. Ту се мора назначити да та обука није ишла паралелно са читањем већ много касније кад су научили читати по руско – словенском изговору.

Може се предпоставити да је учитељ на комадићу папира показао како се пишу поједина слова, а затим слогови двосложни и тросложни, скраћенице. Ученици су на својим комадићима папира истим редом вежбали писање. Ученици су добијали и домаће задатке које су писали на малим папирићима код куће и сутрадан доносили учитељу.

Тек после неког времена почело са са "рачунањем". То је искључиво радио Максим Суворов, а његов брат Петар и његов ученик јеромонах Василије – учитељ ваљевски

,нису се бавили овом науком .У свом раду Максим се строго држао руских метода и система тзв. Цифирних или аритметичких школа које је отворио Петар Велики.Радили су се само основни рачунски облици: бројање,сумирање,извођење,множење и располагање. Наука о вери није предавана као посебан предмет већ уз читање.Највише са тражило учење напамет,десет божјих заповеди ,оче наша,молитве богорадици,символа вере,и десет јеванђелских блаженстава као саставних делова школског буквара.Поред свих учитељевих тумачења, највећу вредност код деце била је способност меморисања и механичког памћења датих садржаја.

Појање као предмет није постојало.Ипак сигурно знамо да се он учио на други начин .Сва деца су редовно ишла у цркву и тамо су морала да поје.Учитељи појања ће касније преузети овај задатак обучавања деце под митрополитом Викентијем Јовановићем.

Руско црквено словенски језик на којем су ученици учили ,по завршетку школовања преузимали су овај језик и настављали рад у школама широм српских крајева.После одласка Суворова из Карловаца ,његови најбољи ученици су наставили са радом исте школе.До тада настава се одржавала у стану Суворова а сада су дограђене још две собе у којима је било 124.одрасла ђака.

Клупа није било довољно па је већина стајала или седела на земљи на његову иницијативу сви полазници су скупили извесну суму новца и од две просторије начинили једну већу ,а од остатка новца направили су клупе и катедру за учитеља.Већ 30. августа 1728.год. митрополит купује још једну кућу за Суворову школу.Из писма које је митрополит послао из Беча протосинђелу Василију види се да је кућа купљена од Јована ,унука покојног архимандрита за 150.форинти како су проценили тадашњи варошки господари. У тој кући је требало да ради "мала школа" коју је већ од 1.октобра 1728.год. држао Петар Суворов ,брат Максимов .Он је одмах почео учити децу читати и писати.

Ученици су учили из буквара Теофана Прокоповича које је Суворов донео са собом.Исти уџбеник је до 1734.год. 4 пута прештампаван у Римнику.У њему се поред азбуке и слогова налазило и десетословље,молитва господња,симбол вере, и блаженства.Он је служио једној за учење веронауке.За читање је служио часловац и псалтир.Добри ученици су могли још да читају и акатисте ,дела апостола,молитве јеванђеља и друго,ако их је било.У Карловачкој школи тада се учило читање ,писање и појање.Рачун се још није учио.

Школска зграда "мале школе"била је у јадном стању ,а кров је био покривен трском.Митрополит је из Темишвара преко свог протосинђела Василија поправио школске зграде и кров подаскао

Обе школске зграде налазиле су се у непосредној близини једна од друге и то у Воросовачком сокаку .То је данас мало више од зграде гимназије ,а двориште школе се спуштало до Ешиковачког потока .Суворов је чак инсистирао да се до потока начини ограда од дасака.

Овде се први пут спомиње школски послужитељ за обе школе који ће чувати школу,цепати дрва,носити воду и радити остале потребне послове које учитељи не раде.Морало је да буде буре са обручима у коме ће бити вода коју ће сипати "наливалом" кроз левак.

Осим овога Суворов је добио школску благајну под управом школског економа .

Сл. Бр. 42. Део улице где су биле две школе за време Максима Суворова и његовог брата Петра (Воросовачки сокак)

У ово доба постојала је и надзорна служба за рад школа. Митрополит је у Карловцима за те послове одредио свога протосинђела и намесника, Василија Димитријевића, а врховно право надзора оставио је себи. У раду Суворова надзорник је наилазио на многе проблеме, а митрополит је врло ретко свраћао у Карловце, а још мање обилазио школе. Први пут је митрополит обишао школе 27. јануара 1729. год. Дошао је у пратњи четири епископа, далматинског архимандрита Леонтија, који је у повратку из Русије свратио у Београд и Карловце. По причи Суворова, сви су хвалили његов рад у школи. Други пут митрополит је обишао школе 31. марта 1729. год. Повод је био масовно изостајање ученика из школе и лоша дисциплина међу њима. После овога више није посећивао школе. Убрзо је отишао у Беч због народних послова, а по повратку из Беча умире у Београду 27. јула 1730. год.

МАКСИМ СУВОРОВ

О Максиму Суворову податке је забележио Јован Рајић. Звао га је "велики Рус" био је син једног малог племића, дворјанина из Козлова у Тверској губернији. Отац му није био нарочито имућан, једва да је имао кућу, нешто земље и неколико кметова. Година рођења није записана. У родитељској кући примио је добро васпитање. Словенско – латинску школу учио је у Москви где је 1716. год. учио поезију. Био је добар ђак и одмах је послат у Праг за преписивача. Ивану Воејкову, коме је било поверено да са језуитом Јаном Либертином састави руско – латински речник. У том времену превео је Хубнеров немачки речник. Године 1718. оженио се Чехињом Аном (Срби су је звали Анка), коју је пред полазак у Карловце превео у православну веру. За време боравка у Прагу умро му је отац, имање пропало, кућа изгорела и од тада се мора бринути за свог млађег брата Петра који је као царев питомац учио словенско – латинску школу у Москви. Када је од стране Синода обавештен да је изабран за пут, понудио је библиотеку на откуп како би створио средства да отвори штампарију код Срба и да штампа пре свега букваре. Синод није прихватио ову понуду јер је знао да треба да се добије посебно дозвола од аустријских власти, а он њу није имао.

Суворов са братом, женом и кћерком креће у српске крајеве у пролеће 1726. год. из Москве. У мају су стигли у Карловце где се Максим одмах по доласку "смертно" разболео као и његова кћи. Срби су их веома топло примили. У свом извештају Синоду потврђује гостопримство и љубав према Русима. Поготово су били пажљиви према њему, који је дошао по молби српског митрополита, послан од Синода, безмало од цара, да отвори латинску школу.

Суворов је био полиглота. Говорио је грчки ,латински ,а од савремених немачки и француски језик. Осим тога пропутовао је доста света за оно време .(Москва, Петроград, Праг и Беч).Са овим знањем и искуством одскакао је знањем у нашој средини.Ипак је дошла у питање његова уображеност знањем ,племићким пореклом,и самим начином како је дошао у Карловце.

Највероватније се држао савета руског посланика у Бечу ,Ланчинског да ,,"ради политичких коњунтура",не говори да је у служби "јего императорског Величанства Всеросијског ",него да је "најемник " у служби митрополита иако то можда није нарочито наглашавао ,давао је ипак то до знања свима ,па и самом митрополиту.

Максим Суворов је два пута боравио у Карловцима .Први пут отворио је у свом стану школу 1.октобра 1726.год.Настава је трајала само до јануара 1727.год.,а затим је прешао у Београд.Заво кратко време посвађао се са свима.Ни у Београду се није дуже задржао и опет се вратио у Карловце.

Мојсије Петровић – митрополит ,упутио је 18. октобра 1728.гог. неку врсту манифеста српском народу обавештавајући га како се у Карловцима отвара школа и да треба тамо да шаље своју децу..У манифесту је позвао Србе да шаљу у Карловце у школу све оне "которије ведајут да имјејут добру главу и оштроумије,а наидаче усердноје приложеније ка наученију,и которије знајут добро по нашем читати,или он бил свештеник или ђакон ",или било какав хришћанин,богат или сиромах,или из било које службе,али да нарочито да треба да крену у школу свештенички синови .Из ових школа треба да изађу спремни и ваљани кандидати за свештенички сталеж,али такође "мирског сасловија воинственаго чина начелним господаром ,такожде и политичким по варошах." ***

Ученици су се издржавали сами .Требали су да се код некога Карловчанина поведе за "квартир" а да храну доносе од куће.Ту се мислило на оне који су живели у околини Карловаца.Они други, из даљих крајева, погађали су се и за храну и за прање рубља.Настава је била бесплатна и слободна или како је у манифесту записано "франко". Пријавило се 124. ученика У школу су дошли ученици разних годишта ,занимања и пола. Највише је било свештених лица и један митрополитов архиђакон,четири јеромонаха ,два световна свештеника ,12 јерођакона и 15 монаха. У школу су дошли као на неки поправни курс.

Суворов је ученике поделио у три групе:

1. азбучници и букварци
2. десетословци
3. граматисти

Предавања су држана од 1.октобра до 1.јула наредне године.

У латинској школи предавања су почела 1,октобра до 15.августа наредне године.

До празника Покрова свете Богородице у латинској школи Суворов је почео ученике учити читати и писати латински и то тако што је слова абецеде ("на једној картиније изображеније")прибио на зид учионице,па су са ове ученици учили читати и писати.

*** Грујић , М . Р адослав – Српске школе од 1718 – 1739. год. У Београдско карловачкој митрополији, Београд , 1908. стр. 45 .

И ова школа била је кратког века. Суворов је наставио са својим свађама.Почетком 1729/30. год имао је у два нижа разреда 45.ученика, а у вишим разредима 60.Касније се број ђака смањивао ,а до смрти митрополита Мојсија Петровића спао је на половину од 56,од којих је 31 учило латинску школу.

По смрти митрополита ,Суворов није имао подршку митрополита Викентија Јовановића и задао му је велике муке.Суворов је чак претио митрополиту да ће аустријским

властима показати извесна писма која је митрополит Мојсије Петровић писао цару Петру Великом ,а чија је садржина била веома компромитујућа,за Србе.

Рад Суворова на просвећивању Срба није дао неке резултате.

На крају ,сабирајући Суворове резултате у раду на просвећивању Срба били су слаби.За оно доба Суворов је располагао изузетно великим знањем и културом али то је све што с о њему могло позитивно рећи јер "знање није знање знати,већ је знање знање дати"(Вук).

Срби су га дочекали више него пријатељски ,али им је он својим неугодним особинама убрзо постао крајње незгодан:нерадник,распикућа,очигледно лош педагог,а поред свега тога и интригант,достављач па и уцењивач.

Наши преци су га врло брзо прозрели и осетили да би он могао бити велика опасност по Српски народ ,па су сабор и митрополит понекад због њега пристали и на најгора понижења.

Суворов је отишао у Нови Сад .1735/36 . год. Провео је у Сегедину ,а у марту 1737.год. на олакшање Срба вратио се у Русију.

ШКОЛЕ У КАРЛОВЦИМА ПОД ПАТРОНАТОМ МИТРОПОЛИТА КАРЛОВАЧКОГ ВИКЕНТИЈА ЈОВАНОВИЋА (од 1731. – 1737.год)

*"Бога нема само за онога ко га не тражи .
Тражи га, и он ће ти се јавити."
(Толстој)*

Сл. Бр. 43: Викентије Јовановића

Митрополит Викентије Јовановић рођен је у Сент Андреји 1689.год. Од родитеља Јована и Ане .Замонашен је у манастиру Раковцу ,чијим је касније и ктитором постао .На изборном сабору 22.марта 1731.год. једногласно је изабран за архиепископа целог православног српско – романског народа.

Митрополит није подржавао рад Максима Суворова а овај је разним уценама успео ода народних представника испословати "сведоцбу"о успешном раду и деловању међу Србима. Потврду су потписали десет епископа са многим свештенством ,седам оберкапетана , са осталим војничким и грађанским представницима .Сви су још ставили своје печате ,тако да је потврда имала званичну форму оног доба.Потврда је датирана 12.марта 1731.год.

Око половине маја 1731. год. Прошао је митрополит Викентије кроз Карловце ,али школе није обишао .Из Петроварадина је наредио да поново отпочне настава на

латинском језику у Карловачким школама .Овај посао поверен је једном "студенту "којег је Суворов спомињао у писму светом Синоду да је учио латинске школе у Рабу (Ђуру).

Митрополит је отишао у Беч,а наредио је свом придворном свештенству да се стара и надгледа школе.

Од 1730. – 1756. год. У основној школи радио је Петар Рајковић,по звању,ђакон – учитељ.За време митрополита Викентија у Карловцима су постојале три школе.

1. – мала или славено – српска школа
У малој школи наставник је био Петар Николајев.
2. – У славенско – граматичкој (за десетословце) наставници су били ђакон Роман и поп Симон Николин.
3. – У латинској школи настаавник је био Симон Кабаи а како је тада забележено плата му је била 100.форинти.

Сви наставници су били на храни у двору, а ђакон Роман и поп Симон добијали су и одело .Двор је као своје питомце издржавао ученике ђакона Атанасија ,Петра Рајковића и Александра.

Сл.бр. 44 Спомен табла на Карловачкој гимназији где је за време Емануела Козачинског 1736. год. Одрзана прва представа код Срба , трагедокомедија ”Смрт последњег цара сербског Уроша пјатого”

7.Сава,епископ шумадијски – српски јерарски од IX до XX . века, Евро, Београд,1996.год. стр.70.

Када је краљевским решењем дозвољено оснивање нижих и виших српских школа, митрополит је приступио оснивању латинских школа у Београду, Карловцима, Осијеку и Даљу. Пре тога је митрополит од Новгородског архиепископа Рафаила Заборовског тражио помоћ у школованим људима. Прво је у Карловце дошао монах Синесије Залудцки који је 1733. год. Отворио у Карловцима трећи разред латинске школе.Пошто је требело отворити и остале разреде,митрополит је замолио и остале руске архијереје да му пошаљу наставнике за латинску школу.

Сви представници из Русије вратили су се у домовину. По повратку у Русију, Козачински је постао професор философије и теологије, а затим префект кијевске академије. Многи српски ђаци, који су били загрејани да се даље доказују и усавшавају, одлазе у Русију и у друге западне земље да наставе своје школовање. Србија је касније имала мало користи од њих јер су већином остајали у тим земљама и ту стекли славу и завршили свој живот.

ИСАИЈА АНТОНОВИЋ - Митрополит Карловачки

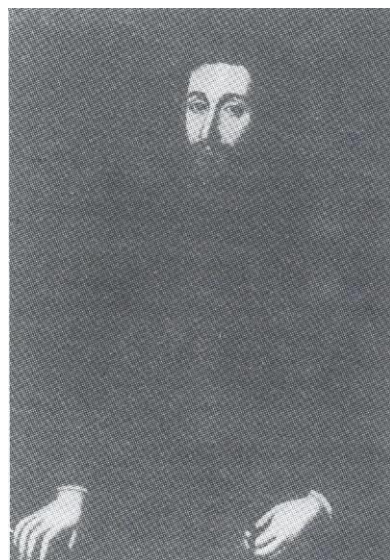
"Мојсије је говорио Богу :

"Где да те нађем госпoде? "

А Бог му је одговорио : "Ти си ме

Већ нашао ,чим ме тражиш."

(Толстој)

Сл. Бр. 46 Исаија Антоновић

"Рођен је у Будиму 1720.год. од оца Антонија и мајке Сузане. За митрополита карловачког изабран је на црквено – народном сабору у Сремским Карловцима 27. августа 1748.год." 8

На основу расположивих података о школама до половине XVIII века, уочено је да су народне школе биле у врло лошем стању, а нарочито у овом задњем периоду, прве половине века. У највише случајева покушај за отварање основних школа је био спорадичан. То је пре свега био покушај појединаца него неке организоване групе или установе.

За рад ових школа није постојала ни смишљена школска уредба за организацију истих, ни добро смишљен наставни план и програм. Није било ни најпотребнијих школских уџбеника, ни стручних наставника, ни стручног надзорног особља.

Због тога велики број школа није био дугог века и многе од њих су у току овог периода имале прекид рада од неколико година. Када је било учитеља, школе су радиле, а када је учитељ умро или је отишао на друго место, школа је престајала са радом. Када би се после неколико година нашао учитељ, школа је продужила са радом. Настава је трајала целе године, изузимајући доба жетве и бербе.

Већ 31. августа Исаија Антоновић предлаже народно – црквеном сабору, да се свештенство и народ позове на прилагање у фонд из кога би се издржавале више школе за Србе у Карловцима. Сабор је тај предлог једногласно усвојио. После тога 16. септембра 1748. год. разаслао је "изасланије" по епархијама које ће купити прилоге.

Митрополит на овом положају није био ни пет месеци, јер је 22. јануара 1749. год. преминуо у Бечу у 53. години живота. Сахрањен је 6. фебруара 1749. год. у катедралној цркви светог великомученика Димитрија у Будиму, која је након другог светског рата порушена.

АРСЕНИЈЕ IV (ЈОВАНОВИЋ - ШАКАБЕНТА) – патријарх Пећи

"Љубав даје људима неоцењиво благо

Јер сједињује човека са Богом."

(Толстој)

Сл. Бр. 47 Арсеније IV

Шакабента

"Рођен је 1698. год. у Рашкој области.Врло рано је постао Рашки митрополит,а у исто време и егзарх и помоћник патријарха Пећког Мојсија (Рајковића).Следио је политику Арсенија III и борио се за ослобођење Србије од Турака." 9.

Како је избио рат између Аустрије и Турске ,подигао је народ на устанак.Због неуспеха аустријске војске ,патријарх Арсеније је био присиљен да напусти пећку патријаршију и да пређе у Срем.Тим чином су прекинуте везе између карловачке митрополије и пећке патријаршијејер је ту постављен Грк Јаничије III.

Исте године умро је митрополит карловачки Викентије ,а администратор исте постаје патријарх Арсеније IV ,који се настанио у Карловцима.После губитка Београда ,царица Марија Терезија је дипломом од 1. октобра 1741.год. потврдила Арсенија IV , не само у патријаршијском достојанству ,већ га је поставила и за поглавара над целим Србпским народом у њеним наследним краљевима и покрајинама .

Почетком рата укинуше се све школе у Карловцима ,осим основне школе која је била под управом ђакона Петра Рајковића .Он је потпуно схватио ситуацију у којој се земља налазила а самим тим и образовање.Знатно је проширио наставну основу ,основне школе,и у њу унео многе елементе тадашње средње школе која се угасила ,а коју је успешно пре тога завршио.Пуних 12. година Петар Рајковић је био једини учитељ у Карловцима и био је спона између школа митрополита Викентија Јовановића и митрополита Павла Ненадовића .Остао је запамћен као велики борац за просвету свог народа за време владавине Арсенија IV и митрополита Исаије Антоновића.

Плата овог учитеља била је знатно већа од обичних учитеља основних школа и приближавала се плати професора средњих школа.По једном рачуну из 1748.год. он је од 1. јануара 1740.год. до 1748.год. добијао 150 форинти годишње за учитељски рад.Плату је примао како од патријарха тако и од Епитропа школске кутије.

9. Сава, епископ шумадијски – српски јерарси од IX до XX века, Евро,
Београд, 1996. стр. 33.

ПАВЛЕ НЕНАДОВИЋ - митрополит Карловачки

*"Шта је овај свет без краја на све стране,
О чијем почетку и свршетку ја ништа не знам,
И шта је мој живот у том бесконачном свету
И како да га проживим ?
Само вера одговара на та питања."
(Толстој)*

Сл. Бр. 48 Павле Ненадовић

"Рођен је 14. јануара 1703. год . у Будиму , у доњој вароши званој "Табан" , од родитеља Јелисавете и Ненада Илића . По оцу се назвао Ненадовић . У Будиму је завршио српске, немачке и латинске школе. Већ 1726.год. рукоположен је у Карловачкој цркви св. апостола Петра и Павла у чин ђакона. Тачно 16.јула 1749. год. Изабран је за митрополита карловачког" 10

Новом митрополиту ,једном од најпросвећенијих карловачких митрополита, прва брига је била да обнови школе својих предходника и да их реорганизује и развије.

Митрополит је већ 10. августа 1749. год. Позвао народ да прилаже у школски фонд. У једној својој посланици од 15.јула 1750. год. саветовао је родитеље да школују и женску децу.

"Тако се по наредби његовој отворила у Карловцима већ 1. октобра 1749. год. покрово – богородична школа ,у којој су имали ићи не само деца ,него и млади ђакони,јерођакони ,свештеници и јеромонаси". 11

За његово време у Карловцима су постојале следеће школе које су наведене у протоколу из 1764. год. Који се налази у патријаршијској библиотеци у Карловцима. Све те школе су назване "покрово – богородичне школе у Карловцима .

1. латинско – немачке школе:

класа Ретхорум

класа синтахисторум

класа грамастисторум

класа принциписторум

класа минор парвистарум

класа легентес

10. Сава, епископ шумадијски – Српски јерарси од IX до XX века, Евро,

Београд, 1996. стр 384.

11. Руварац, Димитрије – Покрово – богородичне школе у Карловцима (1749 – 1769), српска манастирска штампарија, Сремски Карловци, 1926. стр. 5.

Ове две последње класе - називале су се и мајорпарвистарум, минор парвистарум, а ове две последње, аналогистарум и децлинастарум. А понекад и цлассис донастицарум и неодонатистарум, из којих се класа прелазило у граматiku.

2. клирическа школа

3. славенске школе:

1.- част школи славенскаја граматики (виша, средња школа)

2.- част склоненистов

1.- степен псалтирскаи школи канонистов

2.- степен псалтиристов

3.- степен часловистов

4.- степен букваристов

4. грчка школа

Све су се оне називале покрово – богородичне школе јер су почињале 1. октобра на празник покрова пресвете богородице. Први који је писао о овим школама је Јован пл. Чапловић у свом делу "славониен унд зум тхеил цроатиен" II. књига издата у Пешти 1819. год. У којој је констатовао да се тек под Ненадовићем поправило стање Карловачке Школе у којој је 1761. ректор био Јован Рајић.

У то време у школи је било четири ректора, 6 парвиста и 15. аналогиста или деклиналиста - 4. синтаксиста, 7. граматиста, 7. принциписта 11. минориста. Ненадовић је саградио и зграду у којој је почела и гимназија да ради ,а радила је у њој до 1891.год. када је порушена и саграђена нова која је и данас у употреби.

Виши разреди звани су "цлассес хуманитатис,"а ученици "студентима".Они најимућнији ученици ,сами су се издржавали .Један део ученика издржавао је митрополит ,а други део се издржавао радом по кућама имућнијих људи.Ученици из далеких српских крајева нису ни лети напуштали Карловце ,јер су чували винограде и радили груге послове ,по потреби.

По споразуму са општинском управом ученици ових школаспадали су под јурисдикцију митрополита.Ученици који су прекршили школске норме понашања ,били су кажњавани на више начина:

- укором
- школским затвором
- батинама (од "постериора")

1. ЛАТИНСКА ШКОЛА

Латинска школа у Карловцима отворена је 1. октобра 1749. год. У вишим разредима предавања су одржавана од 6х до 10х. (часова) преподне ,а затим се ишло у цркву. По подне предавања су држана од 14х – 17.х (часова). И тада је тежиште наставе било учење језика , док је учењу класичних списа придаван мањи значај.

Од Емануела Козачинског па надаље ,ученици су за време топлијих дана спремали и изводили понеки драмски комад .То су обично биле "схоластичне комедије" на црквено – словенском или на латинском језику.Тако се сматра да је у нашим крајевима одржана прва позоришна представа под називом "Смрт последњег цара Сербскога Уроша пјатаго"

Сам митрополит је помагао ове приредбе и на њима радо присуствовао.Међу наставницима латинске школе били су :Јован Рајић, Петар Петровић,Петар Несторовић, Рафаел Стефановић,Теодор Марковић,Манојло Софрановић и Давид Георгијевић(отац Димитрија Давидовића).Поред њих ту су била и браћа Михаил и Фридрих Корони.Михаил је предавао латински ,а Фридрих немачки.Наставницима су помагали "прецептори"и "инструктори".За време митрополита Ненадовића у школи је било 50 – 80. ученика .Н а крају сваке године у сваком разреду држан је "генерални екзамен".

2. КЛИРИКАЛНА ШКОЛА У КАРЛОВЦИМА

или ДОПУНСКИ ТЕЧАЈЕВИ ИЗ БОГОСЛОВСКИХ НАУКА

Ову школу основао је митрополит Павле Ненадовић 1749. год. Течај је трајао два пута по три месеца ,са паузом од три месеца између првог и другог дела.

У овој школи се поред појања учио црквени устав и сва богослужења . Практичну спрему и обуку добијали су кандидати у дворској капели.Настава је трајала од 7.00 – 9.00 часова пре подне и од 13.00 – 16.00 по подне.

По подацима из 1756. год. Овај течај похађало је 5. свештеника ,1 . јерођакон, 17 ђакона и 19 клирика. Сваке године тај се број повечавао .1763. год. Било је 30. ђакона и 20 клирика.1764.год. 53 ђакона,16 хипођакона и 95 клирика.

Постоји један занимљив текст у "српским новинама" које су тада излазиле у Београду и у којима тадашњи архимендрит,а касније владика шабачки Гаврило Поповић критиковао штампу да не пишу ништа о једној овако важној школи.Текст гласи : "Нас Србе голица љубопитство да знамо ко је постао пресидент у северним са јужним државама американским ;шта се збива у Китају и Авганистану ,у Алгиру и Мароку;волемо да по свезналичкој навади нашој онако у ветар проричемо и решавамо ,шта ће бити до две ,три године са овим или са оним краљевством или књажевством ,или царством - ; ваљда је вредно да и нашу ојађену сиротињу познамо ,тј. Наше школе, наша заведенија." ¹¹

После оваквог текста ,не треба много размишљати и објашњавати зашто су нам планови и програми за школе овакви какви јесу.Да ли мора проћи још 200. год. да увидимо да ни своју земљу и културу нисмо спознали на прави начин ,а бавимо се појединостима из туђих држава и народа.

Митрополит Павле Ненадовић је у својим циркуларним дописима протопрезвитерима и управитељима манастира сваком приликом истицао важност словенске граматике.Због тога су клирици морали уз остало ићи и на предавања у словенско – граматичку школу.

Словенска граматика се учила по граматички Смотричког ,штампана 1755. у Римнику ,а пре тога диктирањем професора - магистера.

За време Ненадовића велика пажња се посвећивала лепом читању јеванђеља и то се пренело и на касније генерације.

¹¹ Српске новине из 1850. год. Бр. 19

3. СЛАВЕНСКЕ ШКОЛЕ

Први најстарији разред називао се и синтаксист и осмочастници и сочинители. У оба старија разреда учило се и предавало из словенске граматике .

"По извештају јеромонаха Рафаила Стефановића из августа 1754. год. виде се питања која су добила ђаци из најстарије класе : тумачења синтакса и осм частеј , из катихизиса; у другој и трећој о осталим частима граматике и катихизиса.¹²

Од 1755 – 1762. спомиње се магистар псалтираца Георгије Спида. Исти је подједнако одржавао и грчку школу. Ова школа се за његово време звала : "славено – гречеса – псалтирска школа." Тад се учио и грчки језик.

Из рапорта за јануар , фебруар и март 1765. год. ђакона Манојла Николића , магистара који је предавао у сва четири степена , види се да је било 129. ђака у школи. Ту се види да су старији ђаци учили десјатословије, псалтир, млађима часловац, а најмлађим – буквар.

Бољи ђаци учили су десјатословије и по неке катизме напамет.

"Магистар ђакон Роман Јовановић спомиње се као магистар "мале школе славенскаја десјатословцев , часловцев и букваристов од 1752. год. до 1758. год. кад постаје парох карловачки и напушта школу.¹³

По његовом извештају 1758. год. имао је више од 50. ученика и то из разних места

Његови ђаци учили су по неки ирмос, тропаре, канон, 8. гласова, херувик, пречасно и остало црквено пјеније а остали су да уче

да уче пре и по подне. Писали су пре подне , сваки дан по један пропис , а бољи ученици и по два.

Из славенске граматичке школе прелазили су добри ђаци у латинску граматичку школу, из псалтирске у граматичку а из десјатословија – чаславци – у псалтирску. По подацима од 15. октобра 1756. год. 12 ученика прешло је у прву, 18 у другу, а 12 у трећу.

¹² Руварац, Димитрије - Покрово – богородичне школе у Карловцима (1749 – 1769.)

српска манастирска штампарија , Сремски Карловци, 1926. Стр. 33.

¹³ Руварац , Димитрије – Покрово – богородичне школе у Карловцима (1749 – 1769)

4. ГРЧКА ШКОЛА

Негде средином маја 1755. год. у Карловце је стигао грчки магистар - Даскало ,Георгије Спида.Он је заменио дотадашњег учитеља Стојана Поповића.Учио је псалтирце славенски ,а неке је учио и грчки.Уједно је био магистар псалтираца од 1755 – 1762. год.

Из 1755. год. сачувана су његова четири репорта за грчку школу и то за мај, јуни ,јули и октобар.Имао је 21. ученика ,а једно је било женско.Остали месеци нису сачувани ,али из ових се види колико је труда улагао да ђаци науче све што је било прописано.

Његови ученици били су из :Новог Сада, Албаније, Македоније, Карловаца ,Кањиже, Морејских предела ,Ердеља и Касторије.Највише их је било из Карловаца ,Албаније и Македоније.

Пошто је ово већином био осврт на школе које су биле у рангу средње школе,сада ћемо севише окренуту основној школи у Карловцима . У њој је од 1756. до 1764. год. радио Јеремија Даниловић.У то време малу школу похађало је 57. ученика.

Многи подаци из овог периода сачувани су у рапортима учитеља који су се једном месечно упућивали митрополиту на увид и рад сваке класе .

"Сачувани су извештаји или репорти малих школа славенскија часословцев из 1755. год.3 а фебруар месец штаје сваки ученик научио и урадио.Овде ћемо набројати све ученике ове класе – часословаца : Григориј Јованов, Михаил Стојанов ,Кирил Павлов,Василиј Савин из Костајнице,Павел Игњатов , Пантелеј Дамјанов,Георгиј Мојсеов,Трифон Савин из Славоније, Михаил Андрејев,Тимотеј Веселинов,Арсениј Павлов. Георгиј Исаков, Николај Теодоров из Русије ,Филип Кирилов,Јован Максимов,Теофан Живанов,Симеон Ивков ,Атанасиј Петров из Крушедола , Андреј Георгијев, Георгиј Аксентијев,Марко Аксентијев, Јефtimiј Василијев , Никифор Данилов, Василије Марков,Андреј Симонов, Теодор Суботин,Димитриј Адамов,Лазар Стојков, Григориј Јосифов, Јевтимиј Николајев , Данил Јованов , Лазар Стојков,Тимотиј Максимов , Марко Јованов, Јован Николајев из Борова , Јован Јованов ,Атанасиј Јованов , Јаков Захарин , Василиј Прокин, Јефtimiј Радованов

Имена букваристов:

Кирил Лазаров, Василиј Јосифов из Бешке ,Јован Цвјејанов,Василиј Лацков, Симеон Стојков, Гаврил Влајков из Бежаније,Јосиф Јаковљев,Гаврил Трифонов,Јеремија Петров, Матеј Јованов,Максим Авакумов, Јован Гаврилов, Петар Теодоров, Гаврил Димитријев ,Јован Томин , Јован Петров.

На крају овог извештаја у коме је за сваког ученика предочено шта је радио у том периоду у потпису стоји Роман Ђакон , магистер малија школи " ¹⁴

У то доба букваристи су били разнолике старости ,од 5 до 15. год. ,а часловци од 7 – 19. год.Тадашњу школу посећивала су деца из околине и из удаљених места. Од свих њих 34 су била из Карловаца, 4 из Хрватске ,4 из Србије, 7 из Срема, 3 из Славоније, 2 из Ковиља и 2 из Панчева.

Трговци, свештеници, занатлије ,а и неки богати сељаци ,били су родитељи тадашњих ученика . Уписивање у школу било је ограничено . Млађи од седам година нису примани.Најбројнији су били ученици између 10 и 12. год. Школовање је трајало од 5 – 15 год.,јер се учило веома споро због честих празника ,одсуствовања због пољских радова ,а највише због недовољне стручности учитеља и лоших метода у раду.

¹⁴ Кириловић ,Димитрије – Карловачке школе у доба митрополита Ненадовића, Београд, 1956. Стр. 55 – 57

Дешавало се да школу похађа старији момак , па и зрели људи ,а било је и свршених занатлија.Број женске омладине био је веома мали .У неким школама били су заједно са мушком ,у другим засебно, у зависности од смештајних услова и постојања учитеља.

Када је митрополит Павле Ненадовићпочео са припремама за отварање школа у Карловцима ,морао је да се сети каквих су неприлика имали његови предходници са учитељима који су у два наврата долазили из Русије .Нико од њих није испунио очекивања ,а знајући да Беч не воли што су уопште и долазили овде ,одлучио је да прима само учитеље Србе ,било да су из свештенства или из цивилства.

Митрополит је за ревносне и добре учитеље давао "даре".То су најчешће били :магистри,прецептори и инструктори.Записано је да је 1751.год. Петар Рајковић добио три дуката , 50 форинти и 40 крајцера.

Занимљиво је да је сваки магистер – учитељ ,инструктор и прецептор пре ступања у службу морао да положи заклетву у руке митрополитове у којој се обавезао:"_____ јако ученики моја нињешнија и будушчија б страсје божјем руководити,обучити,и им вјерно по даном мње от бога таланту науку не продолжаја времја сквернаго ради моего прибитка,и без всјакагоутаенија и сокриванија редавати ,и в сјеми силами о поступкје их труждатисја,и всјакому благочинију, благонравију напутствовати. " ¹⁵.

Митрополит је посебно са сваким учитељем правио уговор о дужностима и плати .Сви су они обављали разне послове .Били су црквењаци који су звонима растеривали олујне

облаке .Други су били општински писари.Њихове су плате биле различите.Најнижу је имао Ђакон Роман – 50 форинти,а највећу Петар Несторовић – 245 форинти.По неким списима ,он је тада изгледа био управитељ свих тих школа у Карловцима .

Осим плате учитељи су добијали стан и огрев,а морали су од своје плате ,која је била 120. форинти 1751.год. плаћати и помоћника. Карловчани су тада били у новчаним тешкоћама ,па су у црквама постојале кутије у које је народ остављао новац, претежно крајцере,од којих су плаћани учитељи и њихови помоћници

¹⁵ Глас истине ,Нови Сад ,1884.год. И год . стр. 12

РИМОКАТОЛИЧКА НАРОДНА ШКОЛА У КАРЛОВЦИМА

Школа је отворена у времену од 1750 – 1763 . год. У њој као учитељи већином су радили Немци ,а у школи се поред немачког учио и српскохрватски језик ,читање, писање,основна знања из вере и војне вежбе – гимнастике.

Т о је у ствари била немачка граничарска тривијална школа,чији су учитељи имали плату 50.форинти годишње,а примали су је једним делом у новцу ,а делом у животним намерницама.

Школа је била смештена у згради до католичке цркве где је радила и српска нар. школа.

Немачка школа се од 1874. год. назива "Нижа опћа пучка школа", са наставом на српско хрватском језику . Те исте године школа је добила и свој барјак,а кума је била Ана Фридрих. Године 1901. добија нову заставу ,а кума је била Марија Жагер.

У римокатоличкој народној школи у Карловцима учило се по прописаној методи од стране римокатоличког пароха ,а по следећем дневном распореду и то :од 7. часова , када су сви ученици већ морали бити у школи ,учитељ их учи свакодневним молитвама ,које треба да зна сваки римокатолик.

Када то заврши,учитељ испитује задаће – лекције,које су ученици учили прошког дана у школи,а које је требало код куће да понове и науче напамет. После завршетка пропитивања лекција , учитељ задаје ученицима нове лекције за идући дан,

Сав овај рад око пропитивања и задавања нових лекција учитељ треба да заврши до 9 часова, када треба да пређе на учење о вери које траје до 9.30 часова.

Тачно у пола десет сви ученици са учитељем на знак звона напуштају школу и полазе у цркву у редовима два по два.

Ученици нису ишли дуго јер је црква била у школи .

У цркви ученици су слушали читање еванђеља и свештениково предавање из хришћанског морала или из хришћанске вере ,љубави и наде .Када се све то заврши ,онда се опет враћају из цркве у школу ,а опет у реду ,два и два.

У 10. часова ученици одлазе својим кућама .После подне настава почиње тачно у 13. часова и то овим редом : од 13 – 15 часова ученици уче писање слова латинске азбуке ,а неки и писање речи и реченица ,обично народне пословице или неке кратке молитве ,што им после служи и за читање.

О д 15. до 16. часова држи се верска настава .Понекада ученици пре и по подне два часа вежбају писање речи и реченица или уче рачун – сабирање и одузимање целих бројева.

По овој методи ,тако се онда звао изложени недељни , и дневни распоред рада ,учитељ је био дужан да на крају сваког месеца поднесе месном пароху као школском надзорнику ,Месечни извештај ,у коме је за сваког ученика морао навести успех у учењу и владању .Свештеник – парох је на основу тога извештаја проверавао ученички успех у учењу и владању ,а уједно контролисао и рад учитеља.

Овако је све изгледало до 1774. год. када су настале велике промене у животу и раду римокатоличке народне школе.

За рад српских школа у Карловачкој митрополији новац се сакупљао преко посебних кутија које су постављене у све православне храмове на територији митрополије .

Новац из ових кутија вадио се једанпут годишње и слао се школском фонду који се налазио у Карловцима .Из овог фонда плаћали су се учитељи оних школа чије општине нису биле у стању да подмирују. Ти прилози најчешће нису били довољни ,да се исплате ни плате учитеља ,а камо ли да се школе опреме намештајем, наставним и очигледним средствима тога доба.

У Карловцима је између 1750 и 1760. год радио учитељ Петар Рајковић.Он је своју плату добијао из црквених кутија ,које су биле у Доњој,Горњој и Саборној цркви,а све три нису биле довољне да се измири његова плата.

Општина му је годинама дуговала већи део плате .Да би се за школе скупило што више новца, чланови школског одбораи свештеници су позивали своје суграђане да се приликом крштења, крсних слава,венчања и писања тестаментa сете своје школе и да поклањају обилатије прилоге.

У оваквим условима први учитељи и њихови ученици били су веома често у великој неизвесности ,али се ипак непрекидно учило и створени су први темељи народног образовања .

Од 1765. год. у Карловцима је као учитељ радио Манојло Николић – ђакон. Тада је ова школа имала два одељења ,две класе, и то класу буквараца и класу часловаца. Прва је имала 29. ученика од 5. – 15. год.старости ,а друга 55.ученика од 7. – 19. година . старости.Тада је било 129. ученика .

Тадашње мале школе биле су у ствари припрема за латинске школе .Може се видети из "репорта",који је као наставник школе у Новом Саду,поднео ,Захарије Орфелин који ће својим радом и талентом украсити Карловце .

По њему : "В шкоље сеј словенској ,учит сјадјети тачију чтенију и писанију;тако производит сја в лтинскија прилежасчија школи ." _____

Заслужни митрополит Павле за две деценије свог рада створио је сјајну епоху у историји Карловачке митрополије и у историји српског народа уопште,а посебно у домену школства .

Умро је 15.августа 1768. у Карловцима и сахрањен у Саборној карловачкој цркви.

ШКОЛЕ ПОД ЈОВАНОМ ЂОРЂЕВИЋЕМ - митрополитом

карловачким од 1769 – 1773. год.

"Истинита вера улази у срце

Увек само у тишини и самоћи . "

(Толстој)

Сл. Бр. 49: Јован Ђорђевић

Рођен је у Карловцима ,а рано је отишао у манастир Дечане . Ту је био под надзором Арсенија IV .У време друге сеобе долази у Карловце ,где учествује 1738. год. у ликвидирању Руских школа у Карловцима.

После смрти митрополита Ненадовића изабран је 7. септембра 1769. год.на карловачком народно – црквеном сабору за митрополита.Царица Марија Терезија га је замолила да укине неке празнике као знак добре воље према двору.Синод је укинуо 56. празника ,а од тога 27. је било руских.Негодовање код народа било је велико,али и код римокатолика јер су и њима укинули неке празнике.¹⁶

Карловци су били тада део војне крајине под командом Петроварадинског пука.

Сл. Бр.50. Нормална школа у којој је почела са радом Карловачка гимназија

¹⁶ Сава, епископ шумадијски – српски јерарси од IX до XX века, Евро, Београд, 1996. стр. 244.

"У Карловцима има више школа. Зграде су намењене само за наставу и учење. Изграђене су од чврстог материјала. Има 4 велике и 2 мале просторије. Постоје још две коморе и две конобе – подрума. У пространом школском дворишту налази се један мали торањ са школским звоном.

Школа ради сваки дан од 7.00 – 10.00 часова пре подне и од 13.00 – 16.00 часова поподне. Распуст траје шест недеља, од средине августа до почетка октобра. У доба жетве, бербе и четвртом школе нису радиле. Школу похађа, 1770. год. 100. ученика који уче неколико година свој матерњи језик (читање и писање) и рачунање, док "латинци", њих једанаесторо изучавају реторику."¹⁷

Тада су у школи радила два учитеља. Један је био свештеник, а други световњак. Први је апсолвирao реторику, а други национални језик, тако да је био прилично искусан предавач читања, писања, и рачунања. Раније су овде службовали учитељи из Миколча, а сада из Пожуна.

Ове школе издржавао је митрополит, који је за њихове трошкове годишње давао 1000. форинти, не рачунајући учитељске плате које су у то време биле 100. форинти годишње. Од тога 30. форинти је ишло из градске касе, а 70. из црквене. Латински магистер имао је 250 форинти годишњу плату.

Митрополит је постављао тадашње учитеље ,а они су били у обавези да певају у цркви са ђаконима.

Дечји родитељи нису ништа плаћали ,осим што је сваки ђак дао по три крајцера месечно за школског управитеља.

Деца су морала ићи у цркву врло често.У Карловцима је то било сваки дан једанпут,а у празничне дане 2 – 3 пута у дану.

У раду ових школа није било успеха .Један од разлога је и спрема учитеља .Осим тога, нису постојале ни методе у раду ,а уџбеника је било мало посебно на народном језику .Можда као највећи проблем јесте механичко учење напамет,без разумевања текста ,а учитељ није давао допунска објашњења.

У Карловачкој школи деца почињу са читањем и врло брзо, док су још слаби у томе , морају читати "хорологион"или часловац ,како се одомаћио ,овај израз код нас.

У њему се налазе молитве које се читају ујутро ,у подне, увече и у поноћ и све канонске часове .Деца су била дужна да ову књигу науче од речи до речи да би се , како су рекли :''Деца научила да се боје бога и да што пре помажу свештеницима у цркви при богослужењу или ван цркве ,и да би им барем мало олакшали њихову тешку службу.''

Ова књига се учи око две године. После тога уче из "Давидовог псалтира",целе треће године .Осим тога морају научити све песме да "поју" из "Катавасије".

¹⁷ Пецињачки Срета – православно – тривијалне школе на подручју карловачке митрополије у 1772. год. ,педагошко друштво СР Србије ("настава и васпитање"), Београд, 1969. стр.10.

Ове две књиге уче око две године како би их савладали и могли у цркви да читају и "поје"и помажу хору.Тек после свих ових мука ,на ред долази читање "посланица светог Павла и осталих апостола."

Ко од ученика ,и ово ,научи,велике су шансе да ће бити примљен у свештенички чин.То је због тога што постоји уредба да сваки свештеник који се рукоположи мора да чита ову књигу ,а такође и јеванђеље,које је крајњи циљ свих знања у "тривијалној школи".

Писање и рачунање није се учило код свештеничких приправника.Сматрало се да то њима уопште не треба. У то време ни друге школе нису биле ништа боље од наших. Слично је било и код Мађара, Немаца и осталих народа у аустријском царству.

На крају треба рећи ,да је митрополит у својој политици, држао само до српских светитеља. Знао је само за српску историју. Држао се само српских градова, насеља и манастира. То је

било посебно истакнуто од оних савременика који су бринули о политици Аустрије, а међу њима било је и Срба.

Митрополит је умро 23.маја 1773.год. У Карловцима, а сахрањен је у манастиру Крушедол.

Скоро све основне школе биле су од набоја или черпића,а биле су покривене трском ,сламом и рогозом.У многим местима и није било зграде,а настава се одржавла у стану учитеља .

У већини школа још није било клупа,а деца су седала на даске ,које су постављене на цигле.

Деца су писала на коленима и тако савладавали прву писменост.Прозорчићи на учионици су били минијатурни ,а подови од иловаче.То већ пружа слику услова рада у том добу.Све школе тог доба ,било да су српско – православне , римокатоличке – мађарске и немачке ,као и реформаторске – немачке ,мађарске и словачке ,румунске и русинске ,биле су у огромном броју у веома лошем стању.

Њихово оснивање и трајање,зависило је од појединаца, јер ни Турска,нити Аустрија ,као велике царевине нису обраћале скоро никакву пажњу првим школама. Међутим, без обзира на скоро никакву пажњу основним школама и што није било плана и програма, што су учитељи били недовољно стручни ,што је материјално издржавање зависило често од добровољног прилога ,ипак је овај период значио велики корак у подизању образовног нивоа народа,солидну основу за следећи историјски период 70-тих година XVIII, за време општег културног развоја свих земаља европе под утицајем хуманистичких идеја рационалиста.

Бити учитељ пре 250.- 300. год. ,значило је унапред се одрећи многих најосновнијих потреба .Осиромашена села ,вароши и градови једино су имали недвосмислене жеље да им најмлађи уче ,да се кроз њих живот улепшава,да буде лакши и бољи. Све до 1774. год. школе су потпуно препуштене црквама,да би се тад донео закон о обавезном основном школовању немачке деце.

За бечки двор то је било ,велико питање како решити проблем школовања српске ,хрватске,мађарске,словачке,румунске и русинске деце. Прописи донетог закона одређивали су да се сва деца која желе да уче школу , обухвате немачким школама. Очигледне германизаторске жеље биле су енергично одбијане и од свих других националности .Две године касније доносиоци једностраног закона били су приморани да донесу школски устав ,којим је дозвољено отварању школа у сваком месту. Оснивачи су били обавезни да осигурају одговарајуће просторије и прикладан намештај. Село је бирало учитеља а од њега је захтевало да има свог помоћника којег је плаћао из својих прихода.